

Mårbackasviten: Mårbacka, Ett barns memoarer och Dagbok för Selma Ottilia Lovisa Lagerlöf

I dessa böcker berättar Selma Lagerlöf om sin barndom från att hon är tre år till att hon är 14 år och har bestämt sig för att bli en berömd författare. Här ges intressanta inblickar i hur barn ur medelklassen levde på den svenska landsbygden och i Stockholm på 1860- och 70-talen. Särskilt flickors förändrade livsvillkor kan fokuseras. Men mycket i böckerna behöver förklaras och de lämpar sig därför bäst till högläsning och gemensamma samtal.

Mårbacka utgavs 1922, Ett barns memoarer 1930 och Dagbok för Selma Ottilia Lovisa Lagerlöf utgavs 1932. Selma Lagerlöf var alltså i 60–70-årsåldern då böckerna skrevs. Inled gärna högläsningen ur dessa böcker med att reflektera tillsammans med eleverna kring detta tidsperspektiv. Förbered eventuellt eleverna på att de efter läsningen själva ska skriva om en helt vanlig dag eller någon särskild händelse i sina liv så som de tror att de kommer att minnas den om 50–60 år. Be eleverna fundera över hur de tror att Selma Lagerlöf gjorde för att minnas så mycket. Be dem också fundera över varför de tror att Selma Lagerlöf ville berätta om de händelser ni ska läsa om.

Fundera tillsammans över de tre böckernas olika titlar: Vad står Mårbacka för? Vad är memoarer? Vad är en dagbok? Be eleverna fundera över om det är memoarer och dagbok som Selma Lagerlöf har skrivit? Brukar barn skriva memoarer? Är det en riktig dagbok eller en fiktiv dagbok? Fundera över vad fiktion är för något. Både memoarer och dagbok räknas till så kallade livsberättelser. Något som brukar diskuteras i samband med livsberättelser är sanningshalten; läsaren kan inte vara säker på att allt som står skrivet är sant eftersom det skrivs många år senare.

Peka gärna på att Selma tar upp detta i det hon skriver den 25 januari: ”Om jag nu ska tala om sanningen (och jag märker att det inte är roligt att föra dagbok, om man inte skriver sanning) så hade jag nog haft tid att skriva i går kväll, men det hade hänt mig en sak som jag skämdes att tala om.” Här

kan man vid ett samtal med eleverna också komma in på vad man idag skriver om sitt liv på Facebook och i bloggar. Är det alltid sant?

Läs ett eller ett par kapitel ur varje bok. Här kommer några förslag på kapitel.

Mårbacka

Bokens första avdelning "Strömstadsresan" kan läsas i sin helhet. Den består av åtta korta kapitel som skildrar flickan Selma i tre- fyraårsåldern.

Första kapitlet "Barnjungfrun" handlar om en ny barnflicka som inte alls förstår sig på barn. Den handlar också om hur en stor rädsla drabbar den lilla flickan och får henne att knyta an till sin nya barnflicka. Fundera över hur barnflickan förändras så att hon "på en gång visste [...] hur hon skulle tala till ett barn". Fundera över hur rädslan beskrivs. Avsluta med att gå tillbaka till följande stycke: "Den lilla flickan blev utom sig av förfäran. Den känsla av vanmakt, som hon erfor, då kroppen inte ville lyda henne, den var så hemsk, att hon kunde minnas den långt, långt efteråt, ja, genom hela sitt liv." Be eleverna skriva på liknande sätt om en rädsla de fortfarande minns.

Andra kapitlet "Storfrämmandet" handlar om syskonavundsjuka och känslan av att vara liten och omhulad och plötsligt drabbas av ett nyfött småsyskon. Be eleverna sätta sig in i den situationen antingen de har varit i den situationen eller inte.

Återstående sex kapitel berättar om en badresa till Strömstad. Selma är nu i fyraårsåldern och förlamad. Fundera under läsningen av kapitel 3–6 tillsammans över hur de olika familjemedlemmarna beskrivs. I kapitel sju berättas hur Selma blir frisk. Vad är det som gör henne frisk? Samtala om vad som menas med paradiset och vad paradiset är för den lilla Selma. Fundera över om paradisfågeln kan läsas symboliskt. I kapitlet "Minnesgåvan" beskrivs ett bokmärke och hur bokmärket hjälper Selma att minnas och att se. Fundera tillsammans över vad som menas med det. Stanna upp vid sista stycket och be eleverna skriva på liknande sätt om ett föremål som för dem väcker många minnen.

Sista avdelningen i Mårbacka heter "Vardag och fest" och beskriver livet på herrgården när Selma är i sjuårsåldern.

Kapitlet "Bellmanssång" beskriver ingående hur en vanlig vardag kunde se ut för syskonen på Mårbacka. Be eleverna skriva på liknande sätt om sin vardag. Fundera tillsammans över vad barnen roar sig med. Ta fram H.C. Andersens sagor, gärna på danska, och fundera över varför mamman läste dem på danska och utmana eleverna att själva försöka läsa på danska. Läs

eller lyssna på någon av de Bellmanssånger som omnämns, t.ex. Fredmans epistel nr 3 eller de två sista verserna i Fredmans epistel 49.

Ett barns memoarer

Nu har flickan Selma blivit tolv år och första kapitlet "Aline Laurell" skildrar hur Selma blir vän med sin nya lärare. Fundera över hur berättarperspektivet har förändrats: Vem berättar i *Ett barns memoarer*?

I kapitlet "Kortspelet" beskrivs hur Selma får ett kraftigt vredesutbrott och sedan skäms. Känslan beskrivs mycket ingående och metaforiskt. Fundera över hur känslan som beskrivs kan uttryckas i bild. Samtala om varför Selma skäms över sin känsla.

"Maja Råd" handlar om en hemsömmerska som kommer till Mårbacka och syr barnens kläder. Här kan man samtala om skillnaden mot idag när det är så lätt och billigt att köpa barnkläder färdigsydda i de stora klädkedjorna. Diskutera hur det kommer sig att kläder har blivit så billiga idag. Texten tar också upp sömmerskan Majas kamp för att få utbilda sig till sömmerska.

I "Kyssen" beskrivs ett barns perspektiv på en invecklad kärlekshistoria som barnet inte förstår så mycket av utan tolkar med hjälp av omgivningens reaktioner. Låt eleverna återberätta historien men ur någon annan persons synvinkel, t.ex. Aline Laurells, morbror Kristofers, Barnmajas eller fru Lagerlöfs.

"Sunnebalen" handlar om lydnad och hur pappan till slut mjuknar och förstår Selmas känslor. Efter att ha lyssnat på lärarens högläsning kan klassen diskutera och jämföra förhållandet mellan föräldrar och barn på Selmas tid och idag. Utgå exempelvis från meningen "Det är en stor övermakt, och jag har ingenting annat att gripa till, utan jag börjar gråta." Samtalet kan också börja i Selmas replik: "Pappa vet att jag inte får dansa. Jag är så halt, så att ingen vill dansa med mig." Vem eller vilka skulle kunna förändra inställningen på balgästerna? Läraren bör också tala om skillnaden mellan vem det var som bjöd upp till dans på Selmas tid och idag. Annars förstår inte eleverna problematiken i novellen utan tror att Selma själv skulle kunna bjuda upp någon. Fråga eleverna hur de uppfattar det som Selma tänker på, när hon sitter där och inte får dansa på balen: "Och jag försöker tänka på alla människor, som har det svårt, på de sjuka, de fattiga och de blinda. Vad är det att sörja över att en inte får dansa på en bal? Tänk om en vore blind!"

Kapitlet "Elin Laurell" handlar om hur flickan Selma ser på sin nya lärare och jämför med sin gamla lärare. Diskutera vilka känslor som går att läsa mellan raderna. Vilka skillnader framkommer mellan de olika lärarna? Vilka

två olika förhållningssätt till flickans drömmar om sin framtid ger de båda lärarna?

Fundera avslutningsvis också över hur de kapitel ni har läst börjar och vilken effekt detta ger.

I Gunilla Molloy's bok *Selma Lagerlöf i mångfaldens klassrum* (2011) ges flera exempel på hur man kan arbeta med kapitlen "Kortspelet" och "Sannebalen".

Dagbok för Selma Ottilia Lovisa Lagerlöf

Den här boken är skriven som om den vore den 14-åriga Selmas dagbok. När den kom ut var det också några recensenter som trodde att boken var en riktig dagbok som författaren hade hittat och bestämt sig för att ge ut. Fundera över vad det var som fick dem att tro det. För att verka autentisk finns i början av boken både ett porträtt av den unga Selma och hennes namnteckning med barnslig stil. Detta tillsammans med bland annat den barnliga tonen gör att läsaren invaggas i föreställningen att dagboken är autentisk. Selmas skrivsituation nämns nästan vid varje dags text. Be eleverna lägga märke till detta.

Läs "Resdagen" tillsammans. I kapitlet beskrivs en serie förödmjukelser som Selma genomgår. Fundera över hur hon hanterar dem. Vilket intryck får man av hennes storebror Daniel? Vilket intryck får man av Selma? Vad händer med henne när hon träffar studenten?

Intresserade elever kan läsa fortsättningen på egen hand och fritt skriva en läslogg om de tankar och frågor som läsningen väcker. Läsloggen kan dessutom för varje kapitel utgå från en fundering. Nedan följer förslag på funderingar, som naturligtvis också kan utgöra utgångspunkt för samtal vid gemensam högläsning:

Första veckan: Marit i Sotbråten skildras både som en person och som en inre föreställning. Vilken funktion fyller denna inre föreställning för jaget i dagboken? Vad är det som författaren försöker gestalta med hjälp av Marit i Sotbråten? Under den här veckan gör Selma också bort sig flera gånger. Be eleverna berätta muntligt eller skriftligt om liknande situationer när de själva har gjort bort sig!

Andra veckan: Hur hänger detta korta kapitel ihop med föregående kapitel och varför betonar jaget nu att hon är lycklig?

Tredje veckan: Fundera över hur författaren här utgår från en målning för att beskriva vad som rör sig i dagboks jagets huvud.

Fjärde veckan: Här nämns flera vid den här tiden berömda författare. Fundera över vilka de är och på vilka olika sätt författaren använder sig av dem för att läsaren ska få veta mer om dagboksjaget.

Femte veckan: Här skildras fröken W. Fundera över vilket intryck läsaren får av fröken W och hur dagboksjaget uppfattar fröken W.

Sjätte veckan: Fundera på om jagets fantasi om en flygapparat kan läsas symboliskt. Fanns det flygplan på den här tiden? Fanns det flygplan när Lagerlöf skrev boken?

Sjunde och åttonde veckorna: Här händer mycket. Bland annat beskrivs hur Selma i tankarna flyttar sig tillbaka ca fem år och ser syner. Fundera till exempel över hur dagboksjaget får sina idéer till det romanprojekt som beskrivs. I ett avsnitt finns en tydlig sensmoral. Hur är den formulerad? Tycker du den stämmer?

Nionde veckan: Fundera över vad dagboksjaget här lär sig om livet och på vilket sätt hon lär sig.

Ta reda på vad S:t Barthélemy är för en ö.

Tionde veckan: Här beskrivs något riktigt otäckt. Fundera över hur dagboksjaget bearbetar det hon är med om.

Elfte och tolfte veckorna: Här kommer storebror Daniel på besök. Ge exempel på hur Daniel beskrivs med både positiva och negativa sidor. Hur har Selmas förhållande till honom förändrats sedan första kapitlet? Hur beskriver hon det själv?

Trettonde veckan: Här ges en rad ledtrådar som både dagboksjaget och läsaren lägger ihop. Hur tolkar du vad som kan ha hänt och hur tror du Selma tolkar det?

Resan till Uppsala: Här får läsaren och Selma ytterligare en rad ledtrådar till den historia om studenten som gått som en röd tråd genom hela dagboken. Fundera över hur dagboksjaget nu förhåller sig till studenten och vad du tycker om hennes agerande.

Budskap från Mårbacka: Fundera över varför dagboksjaget känner sig ledsen när hon kommer från Uppsala. Vad är det som gör henne glad igen?

Mårbackasviten kan läsas som inspiration till eget dagboks- eller memoarskrivande. Samtala kring vilka minnen som väcktes vid läsningen. Lista tillsammans vad som är utmärkande för genren dagbok respektive memoar. Medan dagboken skrivs kronologiskt allteftersom händelserna sker, består memoarer av ett urval minnen. Men det är inte vilka minnen

som helst utan minnen om sådant som har påverkat hur livet har utvecklats. Visa hur Lagerlöf inte berättar om stora våldsamma händelser utan om små händelser som ändå spelar roll.

Det finns ett seriealbum av Maria Bergström och Emily Ryan som berättar om Selma Lagerlöfs barndom och uppväxt, *Lill-Selma på Mårbacka*. Låt gärna eleverna läsa det parallellt med högläsning ur hennes böcker. Seriealbumet bygger på "Två spådomar" i *Troll och människor 1* samt avsnitt ur *Mårbacka* och *Ett barns memoarer*.